

سیاست خارجی و مجلس ششم

مجلس ششم در تابستان امسال شروع به کار خواهد کرد. به نظر می آید از مباحث مورد توجه نمایندگان منتخب، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران باشد. با توجه به اهمیت این موضوع، نکاتی را با نمایندگان محترم در میان می گذاریم.

موضوع سیاست خارجی، به طور اساسی از دو بعد داخلی و خارجی تشکیل می شود. فهم اینکه، کشور ما به عنوان یک مظلوف، چه جایگاهی در ظرف جهانی دارد و چگونه باید ضمن حفظ حاکمیت و هویت بومی خود، نهایت بهره برداری را از ظرفیت های منطقه ای و بین المللی بنماید، مهمترین سؤال و بحث نظری و انتزاعی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران می باشد. طراحی و اجرای چنین رهیافتی محتاج شناخت است: شناخت از خود و شناخت از محیط بین المللی. طبیعی است که شناخت مبنای هر اقدام منطقی و دوراندیشانه است. از آلبرت انیشتین پرسیدند: دلیل موفقیت شما چیست؟ او پاسخ داد: «من دائماً در حال تعدیل و انطباق خود با اندیشه ها و شرایط جدید هستم.»

مهمترین وجه سیاستمداری، انطباق اهداف و آرمانها با شرایط موجود و واقعی است. تحقق چنین ارتباطی میان آرمان و واقعیت، ضمن اینکه به عقلانیت احتیاج دارد، از صفت هنرمندی و انعطاف نیز استمداد می طلبد.

پیچیدگی، کیفیت و ادراک دقیق شناخت از خود و شناخت از محیط منطقه‌ای و بین‌المللی، نهایتاً در سندی تحت عنوان «استراتژی ملی» متبلور می‌گردد. کشورهای موفق هم‌ردیف ما در سطح بین‌المللی، هم‌دارای استراتژی ملی بوده‌اند و هم‌طیف نخبگان سیاسی آنها نسبت به وضعیت خود و شرایط بین‌المللی به فهم مشترکی دست یافته‌اند.

اگر شناخت دقیق‌تر و عمیق‌تر از وضعیت داخلی و بین‌المللی را مبنای کار مجلس ششم در امور سیاست خارجی نظام جهت قاعده‌مندتر کردن آن بدانیم، موارد و ملاحظات مختلف زیر در این ارتباط توصیه می‌گردد:

۱- جغرافیای سیاسی جمهوری اسلامی ایران به لحاظ سرزمینی و منابع انرژی در شمال و جنوب آن به گونه‌ای است که به طور طبیعی کشور ما را به یک کشور بین‌المللی تبدیل می‌کند. به عبارت دیگر، چه ما و چه همسایگان ما و چه مراکز قدرت جهانی علاقه‌مند باشند و یا علاقه‌مند نباشند، ایران یک کشور بین‌المللی است. این وجه ایران همچنان ادامه پیدا خواهد کرد. اگر نخبگان سیاسی ما اقدام به تدوین استراتژی ملی بنمایند تا این که دولت‌هایی که به قدرت می‌رسند، طناب استراتژی ملی را از دولت قبلی گرفته و سپس خود مدیریت کنند، توجه به اهمیت بین‌المللی ایران از ویژگی‌های مهم این استراتژی ملی خواهد بود. در آینده میانی، نه تنها اهمیت بین‌المللی ایران تقلیل پیدا نخواهد کرد بلکه بدان افزوده نیز خواهد شد. توجه جهانی به ما نیز به واسطه منافی است که عمدتاً بر پایه دو استوانه ژئوپلیتیک ایران از یک طرف و قرابت جغرافیایی ایران با عظیم‌ترین منابع انرژی دنیاست. طبیعی است که استوانه سوم در توجه بیرونی به جمهوری اسلامی ایران، ضدیت نظام با هویت صهیونیستی در منطقه و وابستگی کشورها به بیگانگان است. اینکه ما اهمیت جهانی خود را تشخیص دهیم و در تنظیم ارتباطات خارجی نظام، حساسیت‌ها و انعطاف‌پذیریهای نیروهای مقابل خود را بدانیم از اولویت خاصی برخوردار است؛

۲- در ادامه منطق تسلسلی نکته فوق، این مسئله حائز اهمیت است که مهترین مخاطبان «مظروفی» به نام جمهوری اسلامی ایران در ظرف جهانی، کشورهای غربی

هستند. این مخاطبان باز به واسطه اهمیت ژئوپلیتیک و ژئوانرژی ایران تعریف می‌شوند. توجه غرب به هویت اسلامی و ماهیت نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران از این منظر قابل بحث است. اگر نخبگان سیاسی کشور ما بتوانند پیرامون غرب سیاسی، غرب جغرافیایی، غرب فلسفی و غرب علمی به اجماع نظر برسند و نسبت به جاذبه‌ها و دافعه‌های غرب به نوعی اعتدال در تعریف و برخورد دست یابند، یکی از بزرگترین موانع مدیریت سیاسی خارجی و مدیریت صحنه داخلی را حل خواهند کرد. اجماع نظری و عملی طیف نیروهای سیاسی کشور پیرامون غرب، بنیان محکمی در برخورد با تأمین اهداف و منافع سیاسی خارجی کشور خواهد بود. با توجه به پیچیده بودن فرهنگ اجتماعی و سیاسی ایران از یک طرف و تحولات عظیم جهانی شدن از طرف دیگر، برخورد «گزینه‌شی» و یا «تفکیکی» دولتمردان و اندیشمندان ما نسبت به وجوه سیاسی، علمی، جغرافیایی و فلسفی غرب، تنها راه مطمئن در تأمین منافع ملی نظام خواهد بود؛

۳- مبنای طراحی سیاست خارجی و مهمترین وظیفه کارگزاران سیاست خارجی، تأمین امنیت ملی و روان‌سازی روابط اقتصادی است. تعامل میان سیاست خارجی و این دو عنصر، محتاج مدیریت و نظارت استراتژیک است. مهمترین آفت در مدیریت خارجی آن است که مدیریت و نظارت به آن از محتوای استراتژی ملی فاصله گیرد و در فرازونشیب‌های سیاست داخلی گرفتار شود. حتی در کشورهای میان‌پایه و در حال توسعه‌ای مانند برزیل، آرژانتین، کره جنوبی و مالزی، قوی‌ترین افراد فکری را در وزارت خارجه می‌گمارند تا صحنه جهانی را آنگونه بسازند که صحنه داخلی نهایت بهره‌برداری را برای پیشرفت همه جانبه به کار گیرد. سیاست خارجی، همانند اقتصاد، پدیده‌ای فوق‌العاده تخصصی است و مانند معابر عمومی نیست که همگان در آن تردد نمایند. مجلس ششم می‌تواند به مدیران دستگاه دیپلماسی کشور مساعدت کند تا تأمین امنیت ملی و بهره‌وری از روابط خارجی اقتصادی را، بر شایسته‌سالاری و کارآمدی استوار کنند؛

۴- یکی از زمینه های شناخت در صحنه سیاست خارجی، اولویت بندی کشورها براساس امنیت ملی و روابط خارجی اقتصادی است. در حلقه اول امنیت ملی و روابط خارجی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران، شاید حدود ۲۰ کشور از اهمیت و اولویت خاصی برخوردار باشند و فهم روزانه تحولات مربوط به روابط فیما بین با این ۲۰ کشور و تنظیم روابط قاعده مند و پایدار با آنها، به ثبات روابط خارجی نظام منجر خواهد شد. هرچند به طور طبیعی کشور ما با بیش از صد کشور ارتباط دیپلماتیک دارد ولی تمرکز (بیش از هشتاد درصد) فکری، برنامه ریزی، ارتباطاتی و اجرایی صرفاً باید با حدود ۲۰ کشور باشد. طبیعی است در حلقه های دوم و سوم امنیت ملی و روابط خارجی اقتصادی، بقیه کشورها قرار می گیرند. ما محتاجیم تا مسایل این بیست کشور را با دقت و ظرافت تمام پی گیری کنیم و از پراکندگی رفتاری در حیطه روابط بین المللی بپرهیزیم. نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی می توانند به این نوع طرز تفکر که پیروان فراوانی در عرصه سیاست خارجی و دستگاه دیپلماسی کشور دارد، کمک شایانی نمایند؛

۵- کشور ما با ۳ سطح پیچیدگی روبروست: اول، پیچیدگی قشر بندی اجتماعی و وجود تفکرات و گرایشهای مختلف نسبت به مسایل داخلی و خارجی؛ دوم، پیچیدگی نظام سیاسی و حکومت دینی که در عرصه جهانی پدیده ای نوظهور می باشد و سوم، پیچیدگی روابط بین المللی و ایجاد توازن توسط دولتمردان ما میان حفظ حاکمیت ملی از یک طرف و ورود در صحنه جهانی از طرف دیگر. با توجه به این سه سطح پیچیدگی، مدیریت بر ایران ذاتاً «ابهام استراتژیک» می طلبد تا در شبکه تنوع و تضاد نیروها، منافع عامه مردم مسلمان ایران تأمین گردد. ابهام استراتژیک در عرصه سیاست خارجی (پیچیدگی جمله بندیها، اظهار نظرها و عملکردها) یکی از ارکان این مدیریت کلان است. با توجه به اینکه نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی در تمامی عرصه های نظام، قانونگذاری می نمایند، ایجاد تماس ذهنی و عملی میان دایره سیاست خارجی و دیگر دوایر مدیریت کلان کشور در عملی کردن کانونهای بهم تنیده «ابهام استراتژیک» از اهمیت خاصی برخوردار است؛

۶- از روشهای مهم عملی در افزایش سطح شناخت نسبت به مسایل جهانی، ارتباط مستقیم با نمایندگان مجلس کشورهای مهم منطقه ای و فرمانطقه ای می باشد. تنها حدود پنجاه درصد علم سیاست در کتب، جزوات و بولتن هاست. پنجاه درصد دیگر در مراودات خصوصی دولتمردان، کنفرانسهای بین المللی، معاشرتهای معقول علمی و فکری و راهروهای قدرت است. معاشرت دوجانبه و فکری دولتمردان و قانون گذاران از ارکان مهم ایجاد صلح و تفاهم است. دلیل اصلی اینکه نمایندگان پارلمانی اروپایی از قوی ترین، فکری ترین و نافذترین نمایندگان در سطح جهانی محسوب می شوند، به معاشرت روزانه با دهها نماینده دیگر اروپایی و «فراگیری دائم» آنها مربوط می شود. بنابراین، رفت و آمد نمایندگان محترم مجلس با هم ردیف های خود در پارلمانهای جدی دنیا نه تنها فرآیندی برای یادگیری آنها فراهم می آورد بلکه منبع مهمی برای آموزش دیگران از تحولات مهم جامعه اسلامی ایران خواهد شد؛

۷- در دنیای پیچیده امروز، مدیریت کلان و رهبری استراتژیک، بر دو پایه بنیان نهاده شده است: «تعدیل ساختارها» و «ایجاد پروسه ها». منظور از تعدیل ساختارها، انطباق آنها به شرایط جدید فکری و تکنولوژیک است. مهمترین مکانیسم تحول و اصلاح در دنیای امروز، اولویت دادن به پروسه ها می باشد؛ از ایجاد پروسه در تحول فرهنگ رانندگی گرفته تا پروسه تکه تکه، آرام و تدریجی تحول برای مقابله با تسلیفات علیه اسلام، ایران و جمهوری اسلامی ایران. ایجاد پروسه کم هزینه ترین روش تحول ساختاری است. اعمال این دو مدلورژی در مملکت داری محتاج اجماع کلان نخبگان سیاسی، حاکمیت تفکر استراتژیک بر عملکردها، شناخت دقیق و عمیق قبل از اظهار نظر و عملکرد و همچنین نظارت مدبرانه و دائمی بر کل نظام سیاسی است. در صورتی شش اصل اول این متن قابلیت اجرایی پیدا خواهند کرد که مدیران، دولتمردان و قانون گذاران کشور ما نسبت به ساختارهای داخلی و بین المللی آگاهی داشته باشند و در فهم پروسه ها برای تغییر و تحول کوشیده و در اجرای آنها نوآوری نمایند. نمایندگان محترم مجلس ششم با یک چارچوب نظری برای حفظ حاکمیت ملی نظام از یک طرف و شناخت دائمی پدیده های سیاست خارجی از طرف دیگر

می‌توانند در تأمین منافع مردمی که به آنها برای تعالی جامعه رأی داده‌اند، قدم بردارند.
با توکل به خداوند تبارک و تعالی و اهتمام فکری و عملی نمایندگان محترم مجلس
ششم، به تحقق چنین اهدافی برای آینده کشور امیدوار هستیم.

سید حسین موسوی

